

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİNİN PAŞAKKÜL
TARİHİÇESİNE BİR BAKIŞ
ve

İhtiva ettiği Koleksiyonlardan önemli parçalar

1846 senesinde Tophane Müşiri bulunan Damat Fethi Ahmet Paşası sarayı atıkaya merak ederek bazı eski eserleri o zaman Harbiye anbarı olarak kullanılan Aya İrini kilisesinin bir köşesinde toplamaya başladı. Görgülü ve Yüksek kültürlü bir kumandan olan paşanın bu suretle eski eserleri toplamaya ve bir araya getirme teşebbüsüyle müstakbel Müzenin esası kurulmuş oldu. Bu muhterem zatın kısaca hal tercemesinden ve biraz da Müdürlüklerde bulunan zatlardan icraatından bahsettikten sonra mevzuumuza geçeceğiz.

Fethi paşa, Kaftan atması Hafız Ahmet ağa isminde birinin oğlu olup Eyüp'te, olvakit Abdullah paşa sarayı diye anılan bir yalıda 1801 de doğmuş, enderunda terbiye ve tahsil görmüş 1243(1827) de Kolağası ve az sonra Binbaşı olmuş ve otarihlerde açılan Rus muharebesine iştirak etmiş olup bilhassa İslamiye savaşlarında gösterdiği şecaat ve besalet üzerine Kaymakamlığa yükselmiştir. Barışı müteakip İstanbul'a dönen paşa, Cebehane kışlasına Miralay ve 1246(1830) da Padişah nezdinde Yaver olmuş ve 1250(1834) yılı başlarında büyük Elçilik unvanıyla Viyana'ya ve Rusye tarafından tertip edilen büyük askeri talimlerde bulunmak üzere Hükümet tarafından Moskova'ya gönderildi. 1253(1837) de Paris sefaretini inzimamiyle uhdesine Aydın eyaleti tevcih olunan paşa, evvela Aydın'a giderek bir ay kadar orada kalmış ve İstanbul'a avdetinde İngiltere Kraliçesinin taç giyme merasiminde Türkiye'yi temsil etmek üzere Londra'ya ve oradan da asıl memuriyeti olan Paris sefaretine azimet etmiş ve 1255 (1839) de yeni Hükümdar tarafından İstanbul'a davet olunarak sultan Mahmud'un kızı Atiye sultanla izdivaç etmiştir.

Bu arada bir hayli yüksek mevkilerde bulunarak 1261 şabanın da (1845) de Harbiye nezareti ~~XXXX~~ inzimamiyle Tophane-i Âmire Müşirliğine tayin ve bu memuriyetten bir iki defa infisali vukubulmuş ise de aynı memuriyette iken 1274 (1857) yılında vefat etmiştir. Kendisi muktedir bir kumandan olmakla beraber garbin bir çok ilmi müesseselerini görmüş, tetkik etmiş olmakta hasebile siyasi ve ilmi hüviyeti de okadar yüksekti. Zaten Aya İrini'de mütevazî şekilde bir müze nüvesi kumak fikri Paşa'nın ciddi bir kültür sahibi ol-

duğunun bir delilidir. Hatta Lamartin (voyage en Orient) adlı eserinde İstanbul'da de bulunduğu sırada Paşa tarafından konagında kabul edildiğinden ve müşarünileyhin yaşayış tarzının Avropanın en mütemeddin ve enyüksek muhitlerindeki zerafet venezahetden farklı olmadığından sitayışkârane bir lisanla bahseder.

Aya İrini'nin bir köşesinde biriken antikalar , senelerce sonra Türkiyenin en büyük Müzesi olan İstanbul Arkeoloji Müzesinin vücuda gelmesine saik olmuşturki bu Müze Sumer, Akat, Elâm, Mısır, Hitit, Himyarit, Part, Finike, Grek, Romen ve Bizans gibi muhtelif medeniyetlere ait eserleri ihtiva etmek itibarile bütün cihan müzeleri arasında kendisine milletlerarası mümtaz ve şerefli bir mevki sağlamıştır.

Aya İrini'de kurulan bu müze taslağı ancak 27,28 yıl kadar kalabildi. 1869 da bu kolleksiyona Müzei Hümayun adı verilerek bir Müdürlük ihdas olundu ve müdürlüğe de Galata Saray Sultanisi öğretmenlerinden İngiltereli Mr. Goold getirildi. Vilâyetlerden antika t celbinde Maarif Nazırı olan Saffet Paşa merhumun büyük himmeti sebka etmiştir. 1871 de sadarete Ali Paşayı istihlaf eden Mahmud Paşa tarafından Müze müdürlüğü lagıv olundu ve Terançio isminde bir zat konservatör olarak getirildi. Ahmed Vefik Paşanın Maarif nezaretine gelmesi üzerine müdürlük yeniden ihdas olundu ve Almanyalı Dethier isminde bir zat müdürlüğe getirildi. Dethier, vefatı tarihi olan 1881 senesine kadar dokuz yıl bu vazıfede kaldı.

Silâh deposu olarak kullanılan Aya İrini'de eşya çoğaldıkça sıkıntılı durum hasıl oluyordu. Herhalde müze için müstekil bir bina ya ihtiyaç vardı. Aranılan binaların içinde müze olmaga en elverişli si Topkapı sarayı müstemilatından Çinili köşk idi. Çinili köşkün müze ittihazı fikrini ilk defa ortaya atan zat tarih ve eski paralar ilimlerine derin vukufile tanılan Suphi Paşa merhumdur. Müşarünileyh birinci defa Maarif nezareti makamını işgal ettiği sırada 1867 de bu fikri aaima terviğ ve nezaretten ayrıldıktan sonrada halefleri nezdinde takib ve bu teşebbüsün filiyat sahhasına kornmasına büyük himmeti sebkat etmiştir. 1874 de Müze ittihaz edilmiş olan Çinili köşkün meçud vesikalara göre açılış töreninin 1880 senesinde Maarif Nazırı olan Münif Paşa'nın bir nutkiyle yapıldığına göre binanın tahliye ve onarımı ve eserlerin düzenlenmesi işlerinin bir hayli zaman sürdüğü ve tedrici tekâmül seyrini takibeden Müzenin tam o tarihten itibaren bir varlık arzettiği anlaşılmaktadır.

Müdür Dethier zamanında dört fasıl üzerine 36 maddeden ibaret 1291 (1874) tarihli bir asarı atika Nizamnamesi yapılmış ise de asarı atikanın memleket dışına çıkmasını önleyecek mutlak hükümler mevcut değildi. Bahusus ecnebi Hafırlar bulunan antikaların kolayca beraberlerinde götürmeyi mümkün kılan bir madde vardı ki o da 32 inci madde idi. Bu maddenin nizamnameye girmiş bulunmasından Dr. Dethier'in müessir olduğunu tahmin edenler vardır. Muvailiyyin vefatı üzerine yerine Milkhofer isminde bir zatın getirilmesi tasavvur halinde iken Sadrazam Ethem paşa oğlu Osman Hamdi bey'in tayini yapılmış ve vefatı tarihi olan 1910 yılına kadar bu memuriyette kalmıştır.

Müdürlüğe tayininde Hamdi bey'in ilk işi her ne vesile ile olursa olsun asarı atikanın memleket dışına çıkmasını önleyici hükümleri ihtiva eden yeni bir asarı atika nizamnamesini hazırlamak oldu. Bu nizamname mer'iyet mevkiine konduktan sonra bulunan eserler Devlet Müzesine akın etmeğe ve Çihili köşk meşbu bir hale gelmeğe başladı. Bu sıralarda Sayda'da Kırallar mezarlığında 1887 de Müdür Hamdi bey tarafından yapılan hafriyatta bulunan ve Büyük İskender lahdi adıyla anılan eşsiz bir san'at incisi olan lahid ile Ağlayan kadınlar, Satrap, Likya, ve Sayda kiralı Tabnit'e ait muazzam ve ağırlıkları tonları bulan lahidler, İstanbul'a gelince, Arkeoloji Şleminde büyük tepkiler yaratan bu keşifler Türkiye Müzesine ebedi bir şan ve şeref kazandırdı. ve bugün vücudıyla iftihar ve gurur duyduğumuz Müze binalarının inşasına saik oldu. Binaların inşasında Hamdi bey'in selameti zevkiyesine hayran olmamak kabil değildir. Yeni binanın cebhesini teşkil eden mimari ve tezyini uslup, bu yeni keşfedilen lahidlerden ilham alınarak tatbik ettirilmiştir. Zaten Hamdi bey Paris'te resim tahsil etmiş ve vücutta getirdiği tablolarla şöhrat kazanmış mühim bir Türk san'atkârı idi.

Bugün bir çok tabloları Avrupa Müze ve resim galerilerinde yer almış bulunmaktadır. Sırası gelmişken şunu da arz edelim ki yurdumuz^{da} ilk (Sanayii nefise mektebi)ni kuran da bu zattır. Velhasıl gerek Müze binasının ve gerek hafriyat yerlerindeki eserlerin celp ve nakilleri için odenek istihsalinde karşılaştığı güçlükler pek büyüktü. Fakat bütün yokluklar hele saray entirikaları onu başladığı işde gevşetmiyordu. Maaheza deruni infialini açıklamaktan da kendini alamıyordu. Müze için fazla tahsisat istenildiği

ne dair Maarif Nezaretinin bir tezkeresine cevaben aşağıya özetini derceettiğimiz bir yazı bu tazallumun bir ifadesidir.

" Bir Müzenin ne demek olduğu ve asrı hazır terakkinin mahsulü irfanı bulunan müessesatın her biri hakkında bir hissi mahsus takdirperverde edebilecek kudret ve meziyeti âlimanesinde bulunan ve bununla beraber Avrupa'yi ziyaretle ora Müzelerinin muhayyerülükül olan cesamet ve mükemmeliyetini re'yülayn müşahede neticesi olarak Müze hakkında parlak bir fikre malikiyetleri tabii görülen Zatı alii âsıfaneleri nezdi valâsında hakaiki maruzanın kendi kendine müncele olacağı derkâr iken, ümid ve intizara muhalif olan reddi vaki dâii istigrap ve telehhuf oldu. Bir daire hesabına böyle külliyetli inşaat ve saire mesarifin ikar emsalde mübayin olduğu beyan buyuruluyor ki devair ve müessesatın her biri başka vezaif ve hizmetla mükellef olduğuna nazaran inşaat ve saireye taalluk eden ihtiyağları da muhtelif şekil ve surette olacağı tabiidir." denildikten sonra:

"Bergama hafriyatı için Almanların 8 seneden beri 50,000 evvelce Berlin'e götürdükleri eserlerin teşhiri için 24000 Türk altunu, Menderes Manisası hafriyatı için senevi 13000 Türk altunu, Zencirli hafriyatı için 15000, Priyen hafriyatı için 11000 Türk Altunu sarfettikleri gibi elyevm devam edilmekte olan Manisa hafriyatı için senevi 3400 ve Babil hafriyatı için senevi 4000 ve Baalbek hafriyatı için 12000 Türk altunu tahsis edilmiştir.

Fransızlara gelince: 17 seneden beri devam edilen hafriyat için senevi 50,000 frank sarfedilmiş ve yeni asarı atika nizamnamesi mucibince çıkan asarı atika Müzemize intikal etmiş olduğu ve Almanların Didim'de buldukları eserler de Müzeye nakledilmek üzere mahallinde bırakılmış olmalarına rağmen teessüf olunur ki, bunların İstanbul'a nakli için sarfı muktezi 100 liranın verilmesi imkânı hasıl olmuyor dedikten sonra Müze için sarf ettiğimiz paranın en küçük bir Avrurpâ Müzesine kıyasen yiride birini bile teşkil etmediğini ve hele celp edilmiş olan eserlerin yerleştirilmemiş olmasından dolayı arz ettikleri perişan hal tasvir edilmekte ve Nazi Müzeye davet olunduktan sonra ; Hafirlerin bunca maddi ve manevi fedakârlıklarla toprak altından çıkarıp İstanbul'a kadar gönderdikleri eserlerin böyle yüzlerce sandık içinde küflenip kalamıyacağı nı sert ve kesin bir dille belirtmektedir.

Hamdi bey'in ölümü üzerine yerine 1892 den beri kendisine sadık muavinlik eden biraderi Halil Ethem bey tayin edildi. Halil Ethem bey, Sadrazam Avlonya'lı Ferid paşa'nın ısrarı üzerine kısa bir zaman Şehreminliğinde bulunmuş fakat bilahare istifa etmişti. Berlin, Viyana ve İsviçre'de tahsil eden, bilgi ve irfaniyle temayüz eylemiş olan Halil bey asırların nadide yetiştirdiği mühim bir şahsiyet idi. Müzenin para kolleksiyonunu zenginleştiren ve bir kaç arkadaşıyla tasnif eden odur. Müzelerin tedrici tekâmül kaidelerine bağlı olduğu malum bir hakikattir. Halil Ethem bey'in gerek şahsiyeti ve gerek Müzenin terakki ve inkişafı işlerinde sarfettiği mesai çoktur. Biz burada onlardan uzun uzadıya bahsedecek değiliz. Yalnız bu satırların yazarı ile onu yakinen tanıyanların makalelerini havi Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilen (Halil Ethem hatıra kitabı)na tavsiye ederiz. Şunu da ilâve edelim ki 1917 yılında Sanayii nefise mektebinin (şimdiki ismi Güzel San'atlar Akademisi) Cagaloglunda bir binaya taşınması hasebiyle boşalan binaya Müzedeki Sümer, Hitit, Asur, Mısır, Hımyeri ve Part gibi Şark kavimlerine mensup medeniyet eserlerine tahsis suretiyle (Eski Şark Eserleri) Müzesini kurma da Halil bey olmuştur. 1931 de emekliye ayrılan bu muhterem zat İstanbul'dan Millet vekili seçilmiş ve 1938 de vefat etmiştir. Aynı zamanda teşkilatçı bir zat olan Halil Ethem bey memleketimizde bir resim galerisi tesisine teşebbüs etmiştir. Bilhassa Cumhuriyet ilanını müteakip Topkapı sarayının Müzeye tahvili ile mevcut eşyanın istifadeli bir surette tertip ve teşhiri ve halkın ziyaretine açılması emrindeki gayretini malumdur. Saray halinde iken karışık bir halde bulunan Silah kolleksiyonunun tanzimi için Münih Eslaha Müzesi Müdürü M. Stoklein'i Çini ve porselen kolleksiyonu için Dresden Müzesinin Alim Müdürü M. Çimerman'ı İstanbul'a davet etmiş idi. Bu Alim ve tecrübeli Müdürlerin çalışmalarıyla bu eserler periyodik bir surette tasnif edilmişlerdir. Diğer taraftan da hazine kısmının altında karışık, toz ve rutubetten mahve mahkum bir halde duran tarihi vesikaları da Arkeoloji Müzesi kütüphanesinin fazıl memuru merhum Ali bey'e tasnif ettirmiştir. Biz burada Halil Ethem bey merhumun Topkapı Sarayına yaptığı hizmetleri sayacak değiliz. Maksadımız kısaca onun uzun görüşlü teşkilatçı bir zat olduğunu teberrüz ettirmektir. Nitekim günün güne ihmâl ve lakaydi yüzünden daimi surette eksilen İstanbul abidelerinin tamir ve tahripten muhafazası emrinde teşkil ettiği ve bugün de faaliyette bulunduğu bugünkü adı (Eski Eserleri Koruma Encümeni) olan muhafazai asarı atika Encümeni daimisidir ki bu da merhumun ilim yolunda olduğu kadar idare ve teşkilatçılıkta da malik olduğu

istisnai liyakat ve kabikiyetinin canlı bir örneğidir.

Yurdumuzda asarı atika toplanması ve müze tesisi hakkında toplu bilgi vererek Müzenin nasıl ve ne şartlar altında vücut bulduğunu ve kimlerin elinde terakki ve inkişafa mazhar olduğunu izaha çalıştık. Bu bahsa son vererek asıl konumuz olan Türkiye'nin bu mühim müessesesini ilim müessesesindeki eserlerin başlıcalarını tarife çalışalım.

Hiç şübhe yok ki Sayda slonları, İstanbul Müzesinin en mühim salonlarından birini teşkil eder. Bu salonlardan birine İskender salonu denilmesi Büyük İskender'e nisbet edilen lahdin bu salonda teşhirden bulunmasından ileri gelmektedir.

Sayda, eski Finike'nin başlıca sahil şehirlerinden biri idi. Bilindiği gibi Finike küçük bir memleket idi. Coğrafi durumu itibariyle Suriye sahiline sıkışmış muhtelif memleket ve medeniyetlerin yekdiğerine tanıştıran ve yaklaştıran bu memleket, medeniyet tarihinde mühim bir yer işgal etmekte idi. İşte bu salona girdiğimiz vakit bu küçük memleketin geçirdiği tarihi olaylar, birer birer gözümüzün önünde şöyle canlanır.

Eski adı Sidon şimdiki adı Sayda olan bu şehir, Akdeniz kenarında denize doğru uzanmış bir burun üzerinde idi. Bugün kullanılan yazının mucidi olan buranın eski seneği çalışkan ve zeki idiler. Fakat ibda'kâr değillerdi. Yalnız Mısır ve saire gibi memleketlerde gördükleri eşya ve mamulâta kendi memleketlerinde tatbik etmek, mükemmelleştirerek tehsir etmek ve bunları cihana satmak ve zengin olmak yollarını bulmuşlardı. Lâkin bu kadar küçük bir memleketin asırlar boyunca istiklâlini muhafaza ederek yaşayacağı muhakkak idi. Aynı zamanda düşmanlık derecesine varan şehirler arasındaki ticarî rekabet dolayısıyla bir türlü huzur teessüs edemeyen Finike, sırasıyla muhtelif yabancı boyundurukları altına geçti. ve bundan böyle ikbal devri kapanmış Sayda şehri de bittabi memleketin mukadderatına tabi olarak nasibini aldı.

Sayda mezarlığında bulunan lahidlerin sayısı yirmiye bulur. Hiç şübhesiz bunlar bir Türk Müdürünün kiyaseti sayesinde keşfolunmuş ve ağırlıkları yüzlerce tonları geçen değer biçilmez bu eserler yine bir Türk vaporiyle İstanbul'a naklolunmuşlardı. Hamdi bey'in Farnsa'nın meşhur arkeologlarından Theodor Reinak ile müştereken vücade getirdikleri Une Necropole royale a Sidon isimli muazzam eseri okuyan meraklı kimseler medfeni krali ile bu keşfiyatı derin alaka ile yerinde tedkik etmek heves ve arzusuna düşerler. Bu hevese ben de kapılmış

ve 1916 da Suriye ve Garbi Arabistan Umum Kumandanlığı Asael atika Müşavirliğinde bulunduğum sırada Sayda kabristanlarını ziyaret ettiğim vakit üzerlerinde yetişen muz Vefig de Barbari denilen meyve ağaçlarıyla 19 uncu yüz yılın bu mühim keşfiyat yatağının mevcudiyetinin temâniyle örtülmüş ve artık kimseler tarafından görülmez olduğuna şahid olmuştum. Müze idaresinin bu salonda kral lar medfenini gösteren ve her lahdin hangi mağaralarda ve ne ddrum da bulunmuş olduğunu gösteren bir planı duvara asmak suretiye ziyaretçilere aydınlatmağı ihmal etmemiştir. Bu salonda karşılıklı iki lahidle ortada yine bunlara benzeyen lahidlerin tekneleri sade fakat kapak kenarları üzüm yaprak ve salkımlarıyla bezenmiştir. Üzerlerinde kırmızı, sarı ve mavi renkler bariz şekilde görülmektedir. Bu lahidleri gördükten sonra ortada yüksek bir kaide üzerine oturtulmuş ve camakan içine alınarak salonda müstesna ve ihtinamkar bir mevki verilmiş olan İskneder lahdinin önündeyiz. Benzerine dünyanın hiç bir Müzesinde rastlanamayan bu eşsiz san'at eserinin karşısında seyirciler hürmet ve hayranlıkla memzuç bir huzu içinde anlar geçirerek ufak bir duruştan sonra eseri, ancak layıkı vechile seyir ve tedkike başliyabilirler. Bakışlar derinleştikçe müteemmil bir akıl ve zekâ ve ferasetin marifeti olan bu mezar âbidesinin arzettiği mehabet ve haşmeti karşısında hayranlıklar artar. İnsan âdeta bu anidi yapan san'atkarın kim olduğunu ve ismini öğrenmek ister!. Gözler durmadan eserin köşesine haakkedilmiş bir isim arar. Halbuki bu isim meçhuldür. Dnya durdukça da bu isim meçhul kalacaktır. Bilinen bir gerçek varsa oda lahdin atika atöl yelerinin marifet mahsulü olduğu ve üzerindeki insan şekillerinin tenasüp ve endamına bakılırsa meşhur Heykeltraş Scopas'ın mermer yontuculuk hakkında koyduğu usul ve nizamlarının tesiri görülür. Bu itibarla eserin yapılış tarihini şöylece tesbit edebiliriz:

Milad an önce IV.cü yüz yılın 20 inci senelerine doğru ... tekne ile kapaktan müteşekkil İskender lahdinin çatısı, damı, frizleri, saçak uçlarını süsleyen acroter, üçgen alınlıklarıyla temamen bir Yunan mabedâne benzeyişi vardır. Dört yüzü de musanna olan bu lahdin büyük yüzlerinin birinde Yunanlılarla Persler arasında cereyan eden bir savaş sahnesi görülür. bir yüzünde sağda İskneder at üzerinde bir Pers süvarisine hücum etmektedir. At, göğsüne ok isabet ettiği için şahlanmış bir durumdadır. Savaşanları birbirinden ayıran şekil ve vesiflar, Yunanlıların vücutları çıplak veya ihramla örtülü olup başlarında Kask taşımaktadır.

Persler dar pantolon ve üzerine dar kollu ve beli kuşaklı sıkılmış gömlek giymiş başları ve çeneleri örtülüdür. Her iki taraf, suvarileri harp aletleriyle yekdigerlerine şiddetli hücum etmekte, yaralanarak yere düşmüş piyadeler de beygirlerin ayakları altında can çekişmektedirler. Sahne çok canlı ve heyecanlıdır. Büyük yüzden ötekisi de bir arslan giyik avı manzarasını göstermektedir. Bu yüzdeki figürler, diğerine nisbetle daha sade ve daha vazıhtır. Sağ ucunda ayrı bir sahne halinden bir geyik avlanmakta, merkeze doğru üç arslan ağziyle atın göksünden koparmakta olduğu bir parça dişleri arasındadır. Heykeltraş, beygirin yüzündeki ızdırabı hakkiyle belirtmiştir. Aynı zamanda Makedonya'lı avcılar ve piyade persler ellerindeki kargı ve baltalarla arslana hücum etmekte iken tazılardan biri de arslana saldırmakta ve ayakları kıyasıyla ısırmaktadır. Küçük yüzün biri kez^a bir savaş öteki küçük yüzü de bir pars avını göstermektedir. Kapagın üçgen cebhesinin içinde de bir harp sahnesi vardır. Gerek harp ve gerek av sahneleri o kadar hareketli ve canlıdır ki ziyaretçilerini saatlerce cezbeder. İskender'e atfolunan bu lahdin İskender'e ait olmadığı şübhesizdir. Çünkü Büyük İskender'in Babil'de vefat etmiş olup cenazesinin İskenderiye'ye nakledildiği Diyodor'un tarifine göre tabutun insan şeklinde olduğu malumdur. Şimdiye kadar bir çok faraziyeler yürütülmüş olan bu lahid, hangi şahıs veya hükümdara ait olursa olsun pek mühim bir san'at eseri dir. Lahid boyalıdır. ve renkler de iz halinde bugün de mevcuttur. Küçük cebhelerindeki renkler oldukça teravetini muhafaza etmektedir. Kabristanın bilinmiyen bir devirde tecavüze uğradığı ve odalardan birinin ihtiva ettiği lahidlerin ellendiği az çok husule gelen sakatlıklardan anlaşılmaktadır. Arkeologların ve san'at tarihi müntesiplerinin adetleri bir çok yüzleri aşan eser ve makaleler yazdıkları bu san'at incisinin değerli vasıflarını böyle bir makalede belirtmenin güç olduğunu söylemeğe hacet yoktur. Diğer taraftan bütün Sayda keşfiyatından ayrı ayrı bahsetmek niyetinde de değiliz. Yalnız bazılarına sathi bir şekilde tanıtmakla iktifa edeceğiz.

Sayda lahidleri arasında mühim bir mevki alan ağlayan kadınlar lahdine bir göz gezdirelim:

Bu lahdin uçlarındaki köşe plastrolarından başka iyonik nizamında yapılmış başlıklar taşıyan sütunlardan büyük yüzlerinde dörder, küçük yüzlerinde de ikişer sütun görülmektedir. Her sütunun arasında kabartma olarak giyinik birer kadın heykeli vardır ki sayıları 18 zi bulur. Kimi ayakta, kimi oturmuş olan bu mevzun ve endamlı kadınlar, muhtelif şekil de elbise taşımakta ve hepsinin halinden derin bir hüznün ve keder sezil

mektedir. Suje bir olmakla beraber san'atkâr, heykellerin duruşlarındaki hususiyet ve tenevvü ile eserin derin bir monotomiye meyletmesine meydan vermemiş, bilakis tam bir sükûn içinde bariz bir hareket ve canlılık göstermeğe muvaffak olmuştur. Lahdin umumi görünüşü bir Yunan mabedi şeklindedir. Kapasının etrafındaki korkulugun iki büyük yüzünde cenaze alayı ve kaidesinin etrafındaki frizde de bir av gösterisi vardır. Boya izlerinin mevcudiyeti bunun, İskender lahdi gibi boyalı olduğuna delâlet eder. Eserin temamiyle attika san'atı tesirine tabi Anadolulu bir san'atkâr tarafından M.Ö. IV.üü asrın ortalarına doğru bir Saydalı için hazırlandığı neticesine varılmaktadır.

Satrap adı verilen lahid ise mümtaz bir san'at eseridir. Lahdin teknesi sadedir. Büyük yüzlerinden birinde Satrap, başına bir taç giymiş elinde asası, dört beygir koşulu bir arabaya binmiş olduğu halde sarayından çıkarak ava gitmektedir. Öteki büyük yüzünde de bir av manzarası vardır. Bunda Satrap bir geyiği vurmuş ve onu yere düşürmüştür. Önüne çıkan bir pars ile mücadeleye girişmiş vaziyettedir. Satrap'ın atı sakin bir vaziyette ise de maiyetinin altındaki atlar bu yırtıcı hayvandan fena halde ürkmüş süvarilerden biri ise yere yuvarlanmıştır. Bu levha hakikaten çok heyecanlıdır. Küçük yüzlerden birinde Satrap, sarayında, karşısında eşi olduğu halde uzun bir kanapeye 3 uzanmış nedimleri arasında yeyip içmektedir. İki küçük yüzünde ise dört genç ayakta birbirleriyle konuşmaktadır. Lahid umumi heyetiyle ve üzerindeki resimlerin tavrı ve hallerinde görülen sükûnet ve rahavet, eserin İyonia ve Ege'de M.Ö. kemale erişen mermer yontuculuk san'atının çok yüksek ve mutena örneklerinden biri olduğunu göstermektedir. Şu izahata göre bu lahid M.Ö. V.ci asrın ortalarına aittir. ve İskender lahdinden bir asır daha yaşlıdır.

Yine Sayda lahdi aralarında bulunan ve Likya adıyla anılan lahidde pek güzel bir san'at eseridir. Bu lahdin bu suretle anılması, eskiden Antalya ve havalisine verilmiş Likya ismine izafeten verilmiş olmasıdır. Bu tarzda o havalide benzerlerine sık sık rastlanmaktadır. Büyük yüzlerinden biri kabartma olarak bir arslan evini irae etmektedir. Dörder atlı iki koşu arabasından her biri üzerinde iki defikenli bulunmakta ve ellerinde tuttıkları mızrağını arslana doğru sallamaktadır. Diğer büyük yüzünde bir yaban domuzuna hücum eden atlı avcılar görülmektedir.

Küçük yüzlerinden birinin kapığı üzerinde kanadlı bir sfenks, tenekenin üzerinde de esatiri birer santar bulunmaktadır. Sfenks esatirde insan bağı ve arslan vücudlu mevhum mahluklara takılan addır.

Santurlara gelince; Tesalya'da sakin ve atabinmekte pek mahir olan vahşi bir kavime verilen isimdir. Diğer küçük yüzünde de : Yukarıda karşılıklı birer grifon altında iki santor bir geyik için mücadele halindedir. M.Ö. V.ci yüzyıla ait olan bu lahid, Sayda keşfiyetinin en önemli eserlerinden olduğu kadar İstanbul Müzesinin çok yüksek değer taşıyan mezar abidelerinden biridir.

Yunan san'atının gelişmesinde ve yayılmasında büyük tesirler yaratan Atina Akropolündeki Partenon mabedi üzerindeki friz ve metoplarında bulunan tezyinattan mülhem olarak vücutte getirildiğini görülmektedir. Hiç şübhe yok ki bu lahdi yapan san'atkâr an asıl Likyalı idi. Fakat Heykeltraşlık san'atını Atina'da tahsil etmiş idi. Bu itibarla bu eserin M.Ö. IV.cü yüzyılda vücutte getirilmiş olduğuna hükmedilir.

Müzenin Heykeltraşi koleksiyonu yirmi salondan ibarettir. Bu salonlar, Arşitektür salonu, kitabeler salonu, lahidler, mezar taşları ve adak levhaları salonu, Tabnit salonu, Arhaik salonu, Pilekos salonu , Efeb salonu Afrodisias salonu ve saire gibi unvanlarla anılmaktadır. Biz burada ancak bir-iki salonun ihtiva ettiği mühim parçalardan bahsettikten sonra " Eski Şark Eserler" Müzesine geçeceğiz.

Müzenin büyük değer taşıyan heykellerinden biri de 15 inci salondaki Efebüs heykelidir. Malumdur ki eski Yunanistan'da gençler tahsilini bitirdikten sonra 19 yaşından 20 yaşına kadar askerlik yaparlardı ve ancak bundan sonra vatandaşlık hakkını haiz olabiliyorlardı. Bu gençlere Efebüs denilirdi? Bahis konumuz olan Aydın şehrinin yukarı kısmında elyevm harabe bakiyeleri meydanda olan Trallis'de bulunmuştur. Ayakta duran bu delikanlı sporcu oyunun sonunda üşümek için kalın kumaştan mamul Hilamit tabir olunan bir mantoya sarılmış istirahat etmektedir. Sevimli ve güler yüzlü bu heykel M.Ö. III.cü yüzyıla ait mühim bir san'at eseri olup kuvvetli bir ihtimale göre Trallis şehri jimnazını süslemekte idi. Yine aynı NO.lu salonda elinde lir denilen çalgıyı çalmakta olan 108 NO.lu genç bir kadın kabartması da taş yontuculuk san'atının mühim bir örneğidir. Vakur ve sakin bir eda ile ve yavaş ve metin adımlarla ilerlemekte olan bu peri, büründüğü libesinin ileri doğru yürümeden mütehassil plileri büyük bir itina ve intizamla vücutte getirilmiştir. M.Ö. I.ci yüz yılın pek mahir bir san'atkârının elinden çıkmış olduğuna şübhe yoktur.

Yine XV.ci salondaki mühim kabartmalardan biri de hiç şübhesiz 547 NO. altındaki bir eserdir. Bir köylü yer düğemesindeki halkaya hayvanını bağlamakta ve ihtiyar bir çınarın gölgesinde istirahat etmeye hazırlanmaktadır. İşçiliğindeki itina ve vücudun anatomisindeki dürüstü ve zerafet dikkate şayandır. Fakat Ne yazık ki başı devus

gövdeden kopmuş bulunan bu kabartma hiç şüphe yok ki sağ ve sol taraflarında bulunan levhalarla tam ve vazih bir mana ifade etmekteydi. Bununla beraber eser, taş yontuculuk san'atındaki zerafet, dirilik ve hatta asabiyet itibariyle İskender lahdini hatırlatmaktadır. Bu bakımdan menşei Aydın olan bu eserin M.Ö.III.cü yüzyıla ait olduğu tesbitte hata olmaz.

Yine Müzenin kabartmalar serisinde 764 NO.da rakeden bir Menadi tasvir eden relyef, sadegi ve zerafetin bir şaheseridir. Endamı uzun ve narin olup sola doğru ilerlemekte olan dansöz arkasına giydiği kolsuz bol ve çok pili olan tünikasının, vücudun yürüyüş hareketine tabi olarak arkaya doğru havalanmaktadır. Çıplak olan kolu bilezikli olup eliyle hafifçe eteklerini kaldırmamasından sağ ayacı bileğine kadılar açılmış bulunmaktadır. Dansözün şekli ve giyiniş tarzı M.Ö. V.ci asra ait bir tipten mülhem olarak iki asır sonra Bergama atölyelerinde vücade getirilmiş olmasına rağmen orijinal bir kıymeti haiz bulunmaktadır. Eşkalin tertibindeki itina ve incelik ve bilhassa oğuzdan arkaya sarkan kumaşla büründüğü tünika kumaşlarının arasındaki cins ve hususiyet farklarının tasvirindeki melek ve meharet eseri seyredenler üzerinde derin bir takdir uyandıran bu eser 1896 da Bergama'da bulunmuştur.

Statüler arasında Müzenin 532 numerosunu taşıyan Atena heykelcigi de mühim bir eseri heykeltraşidir. Mabude ayakta omuzdan ilikli ve belden kuşaklı ve apotigmalı bir peplos giymiş, başında bir kask taşımaktadır. Boyu biraz mübaligalica uzun olmakla beraber işçiliğindeki san'at ve meharet itibariyle benzerleri arasında ön safta yer almaktadır. 1889 senelerine doğru Trablus'ta Leptis harabelerinde bulunan bu eser M.Ö. V.ci asırda vücade getirilmiş bir Yunan eserinden Romalılar devrinde iktibas edilmiş mühim bir eserdir.

Müzenin asarı heykeltraşi kısmında yüzlerce eserler arasında İskender heykeliyle yine boyuna kadar olan İskender başı taş yontuculuk san'atında ifade ettikleri realite ve hakikatperestlik itibariyle oğuzden dikkat nazarını çekmektedirler. Bergama'da bulunmuş olan baş Bergama okuluna has hususiyetleri taşımaktadır. MESELA RESimde de görüldüğü vechile baş sola doğru meyillidir. Saçlar yele şeklinde toplanmış olup Plutarh in tabirince nemli bir bakış vardır. Bu eser, Lizip tipinde Bergama okulunun zevkine göre vücade getirilmiştir.

Heykele gelince: 1895 de Manisa'da tesadüfen bir bağda bulunarak Müzeye getirilen bu eser, IV.cü yüzyıl atika üslubunda Herakles'in gençlik halini tasvir için ibda edilen ideal bir topi takliden ve itibari bir şekilde vücade getirilmiştir. İskender bunda yarı

çıplak bir halde olup belden aşağısı geniş plili bir elbise taşımaktadır. Sağ eli omuzda ve ayakları diz kapaklardan mefkud olan bir heykel bu heykel sağ elinde bir kabza tutmaktadır. Yüz sakin ve biraz sert bakışlıdır. Müzenin heykeltraşi koleksiyonunda M.S. tasni edilmiş olan heykeller arasında da şayanı dikkat olanları vardır. Bu gibiler arasında ikinci Valantinanus'a ait olduğu tahmin veyahut IV.cü asır sonlarındaki İmperatorlardan birinin olması melhuz bulunan eser, mensup olduğu devrin bütün hususiyetlerini taşımaktadır. İmperator başında iki dizi iri inciden ibaret bir kaş taş taşımaktadır. Gözbebekleri hafifçe oyulmuş olduğu için bakışında derin bir canlılık sezilmektedir. Şübhesiz ki bu eserde M.Ö. ki devrilerde vücade getirilmiş bir Yunan heykelindeki incelik ve zarafet aranılmalıdır. Böyle olmakla beraber bu devirlerde tasni edilmiş eserlere pek ender tesadüf edildiği için bu heykelin tarihi kıymeti büyüktür.

Arkeoloji Müzesinin en mühim ve tipik eserlerinin ancak bir kaçından bahsetmiş olduk. Şimdide Eski Şark Eserlerini tedkik edelim:

Yukarıda bilmünasebe arzettiğimiz vechile Arkeoloji Müzesinin bir şubesi olan Eski Şark Eserleri Müzesi, eski Ön Asya kavimlerine ait çeşidli koleksiyonlarını ihtiva etmektedir. Bu eserlerin teşhiri ne tahsis edilen bina, Hamdi bey merhum tarafından 1883 de (Sanayii nefise mektebi âlisi) olarak inşa edilmişti. Güzel san'atlara meclup ve zaten Ressam olan Hamdi bey bu müesseseye memleketimizin mümtaz şahsiyetleriyle beraber Bello, Varniya, Valeri, Valori Avrupa'nın tanınmış ilim ve san'at adamlarını celbe muvaffak olmuştu. Az zaman sonra vücutlarıyla övünülebilecek mimar, ressam ve heykeltraş yatıştırmeye Sanayii nefise (Güzel San'atlar Akademisi) nihayet Cumhuriyet devrinde tam bir tekâmüle mazhar olmuştur ki bununla ne kadar iftihar etsek yeridir. Biraz önce açıkladığımız gibi Sanayii nefise başka bir binaya geçmesi üzerine boşalan bina, senelerden beri çinili köşk ve yeni Arkeoloji Müzesinde biriken eski ön Asya kavimlerine ait koleksiyonlar 1917 senesinde Eski Şark Müzesi itti haz olunarak buraya naklo-lunmuşlardır. 12 büyük salondan ibaret bu Müzede Sümer, Akad, Asur, Babil koleksiyonu, Hitit, Arami, Luvî ve Frikya eserleri, Mısır, Fart güney Arabistan Hiyeri ve Todmür eserlerinden mürekkep koleksiyonlar mevcut olup içlerinde Tarih ve Arkeoloji ilimleri bakımından pek büyük önemi haizdirler. Biz burada Arkeoloji Müzesinde olduğu gibi mevcut eserlerin en mühim ve tipik olanlarının ancak bir kaçından bahsedeceğiz. Şurasını da itiraf etmek lazımdır ki ilim, san'at ve bediiyat

neftunlarının önüne böyle sekiz on eser değil hatta bir çok yüzlercesini sermekle bile bu Müzelerin zengin muhteviyatını belirtmenin kabil olamayacağı meydanda olan bir gerçektir.

Eski Park Eserleri Müzesinde salonların birinde Asur kralı III.cü Salmanasar'ın (824-858) resimde görüldüğü gibi büyük bir heykeli vardır. Bazalt taşından mamul olan bu heykel vaktiyle Asur şehirlerinin kapısının önünde bulunmakta idi. Kral başı açık ve sağ sakalı uzun ve örgülü, kulakları küpeli, göğsü boynuna asılı Tanrı sembolleriyle süslü, bilekleri rozetli bilezikli olup belinde çift bıçak bulunmaktadır. Sol elinde topuzlu bir asa tutmaktadır. Elbisesi uzun ayaklarına kadar uzundur. Eser umumi heyetiyle M.Ö. IX.cu asrın Asur plastiği hakkında etraflı fikir verme bakımından tedkike şayandır.

Konya Ereğlisi civarında İvriz köyünde büyük bir kaya kabartmasının alçıdan yapılmış bir kopyası vardır. Bu kabartmanın mevzuu, üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre Tanrı Tarhu (Santaş) sol elinde saplara aşağıya kadar sarkan bir naşak ve sağ elinde de üzüm salkımı tutmaktadır. Tanrının önünde Tuvana kralı Varpalava ibadet halindedir. Bu kabartma san'at bakımından III.cü Tiglatpilezer çağının karakteristik bir örneğidir.

Bu Müzenin III.cü salonunun tipik heykellerinden biri de Zencirli'de bulunmuş olan Arami büyük Tanrı heykelidir. Heykel iki tarafta bulunan birer arslan geniş bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır. Arslanların ortasında sakallı bir şahsın arslanları yelelerinden tutarak sevk ve idare etmekte olduğu görülmektedir. Tanrının bıyıkları matruş, uzunca ve çenber sakallı ve gözleri iri olup alnında bir şerit ve başında bir bere taşımaktadır. San'at itibarıyla Asur tesirinden uzak kalmış olan bu eser Aramilik özelliğini muhafaza etmektedir. Dolayısıyla Barrok çağından daha eski ve ağılebi ihtimal M.Ö. IX.cu asrın ortalarında vücade getirilmiştir. Ön Asya'nın bir çok merkezlerinde kabartmalarda gördüğümüz hayvanlar üzerinde ayakta şahsiyetleri heykel olarak gösteren biricik bir örnektir.

Etiler, Çivi yazısı ve dili yanında aynı zamanda bir de resim yazısı ve bu yazı ile yazılan ayrı bir dil kullanmışlardır. Anadolu'nun Eti İmparatorluğu M.Ö. 1200 yıllarında yıkıldıktan sonra meydana bu Eti Hieroglif yazısı kullanılmaya başlamıştır. Etileri çivi yazısı çözülmüş ve bu yazının dili anlaşılmış olduğu halde resim yazısının okunması ve bu yazı dilinin anlaşılması ancak yeni yeni yoluna gir-

miş bulunmaktadır. Hititolog âlimler bunun çözülmesiyle ciddiyetle meşgul olmaktadırlar. Bu yazı ile yazılmış Müzede bir hayli eser bulunmaktadır. Bunlardan biri de Maraş arslanı adıyla anılan mühim bir eserdir. Gurgun ilinin baş şehir olan Markasi (Maraş) kralı III. cü Halparunda 'dan bahseden kitabe fotoğrafide görüleceği vechile arslanın bütün vücudunu kaplamaktadır. Kitabede kendi ecdadını birer birer sayan Halparunda'nın M.Ö. 800 yıllarında yaşadığı anlaşılmaktadır.

Bu Müzenin mühim eserlerinden biri de Adap kralı Lugaldalu'nun heykelidir. Sümerlilerin heykellerinin hepsinde Hükümdar aynı zamanda Rahip olduğu için tazimkar vaziyette ayakta olarak tasvir edilmiştir. Fotoğrafide görüleceği vechile kral, saç ve sakalı matruş, belden yukarısı çıplak olup ayaklarına kadar koyun postundan bir eteklik taşımaktadır. Kırallık kaş ve göz olukları renkli kıymetli taşları havi idi. Bunlar bugün mevcut değildir. Sağ omuzu üzerinde Sümer'ce Adap kralı Lugaldalu ibaresi yazılıdır. Kireç taşından musanna olan bu eser M.Ö. 3000 senesine aittir.

Eski Park Eserleri Müzesinin ihtiva ettiği Himyeri koleksiyonu da bu Müzenin mühim varlıklarından birini teşkil eder. Bu salon da Arabistan'ın güney taraflarındaki Main, Seba, Kataban ve Himyeri gibi eski devletlere ait eserler bulunur. Himyeri devleti feodal bir vaziyette ve muahhar olduğu için toplu olarak güney Arabistan devletlerinin siyasal ve kültürel müşterek bir adı mahiyettedir. M.E. 1000 yıllardan itibaren M.S. ya kadar devam eder. Ticaret yoluyla gittikleri kuzey memleketlerdeki yani Müdayin salih eserler meydana getiren ve Lihyani, Hadani ve Tedmür (Palmira) devletleriyle birlikte varlıklarını devam ettiren güney Arabistan devletlerinin ta Akad hanedanı devrine (M.Ö. 2700) ze kadar uzanan eski bir tarihleri vardır. İşte bu koleksiyon bir çok kitabeleri çeşidli heykel, taş heykelcik ve bağlar gibi heykeltraşi sanat eserlerini ihtiva etmektedir.

Yine bu Müzenin önemli koleksiyonlarından biri de Part salonudur. Bu salon Mezopotamya'nın Part M.Ö. 606 da çöken Asur ve M.Ö. 538 den sonra sona eren Babil devrileri her tarafa intişar etmiş bulunuyordu. Mezopotamya'nın eski ve özlu kültürü yerine istilacıların elinde biraz değişerek daha asırlarca devam etmiş ise de İran'dan M.Ö. 248 de dördüncü akını yapan Partlıların istilasından sonra daha ziyade Yunan ve Arami kültürü her tarafa yayılmıştır. M.S. 226 da vuku bulan yeni bir İran istilasına kadar takriben

500 yıl süren Part devrinin bilhassa son iki asrı zarfında Babil medeniyeti artık tamamen mûnderis olmuştu. Bu kolleksiyonda mevcut çeşidli eserler bu medeniyetin geçirmiş olduğu safhaları göstermek yönünden cidden dikkate şayandırlar.

Yukarıda bilmünasebe söylediğimiz üzere İstanbul Müzelerine büyük bir önem izafesine anıl olan varlıklardan biri de hiç şüphe yok ki Eski Şark Eserleri seksiyonunda bulunan üzerleri çivi yazılı muazzam tablet arşividir. Adetleri bir çok binleri aşan bu kolleksiyon mühim birer tarih vesikalarıdır. Bu tabletlerin büyük bir kısmı Sümerce, diğer kısmı da Akadca ve Eticedir ki mevzuları devlet ile halk arasındaki münasebetleri kaydeden idarî, hukukî iktisadî, ictimai hayatını tasvir eden vesikalarla bilhassa kanun tarih, fal, sihir, efsane, destan gibi edebi metinleri talebe tenrinleri ihtiva etmektedir ki maddî ve manevi büyük fedakârlıklarla yer altından çıkarılan ve büyük bir titizlikle konservasyonlarına ihtimam bulunan bu eserlerin büyük bir tarih hazinesi teşkil ettiğini söylemeğe lüzum yoktur, kanatındeyiz.

لندیس مقصد بر فرمانداده اولیاد برابر غریب بر جہود علم مؤسسہ لندیس میں ، ترقی
ایسے اولیاد ضمیمہ سیاسی و علمی کوششوں اور قاریوں کی ایک امید ، ذاتاً
ایا اینیادہ مواضع شکر بر نودہ نودہ سے جو کہ قوم ہندوئی یا شانت جہدی
پر لندیس صاحب اولیاد لندیس ، جن لاماریتہ (Voyage en Orient) آدی
انندہ ، اسانوں دہ بولوں میں جہدہ دہ یا سا طرفندہ تواناخذہ قوم ایسوں کی
حکم کی لندیس یا شانتیہ طرزینہ آور دیا مہد الی مقصدہ دانت بولک جہدہ دہ
طرافتہ و نزاکتہ نہ فرمادہ اولیاد لندیس ، سنا سنا بولک بولک ایسے ۔

موجود و شکره لیس
۱۸۸۰ من سده بغداد تا اواخر سده بیست و یکم
بابت نقد کوه سادات کیه وادنا بر کس و اثر لولای در ده نالی ایستادگی کرده و سوره
و نیز کس تکامل سیرت نقد ایستادگی سوره تک نام او تا یک سده اعتباراً بر او کرده اند

اعلام یافته در
میرده شکره سادات در وقت فصل اول در سده ۱۲ ماده در سده ۱۳ (۱۸۷۴) تا
در آثار عتیقه سادات با سلسله سیرده آثار عتیقه سادات محلت طبرستان سادات سادات
موجود در کوه سادات با سلسله سیرده آثار عتیقه سادات محلت طبرستان سادات سادات
بر ماده وارد شده ۴۴ کوه سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
مورثه و سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
تصویر سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات

تاریخی اولاد ۱۹۱۰ سده سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سده سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
اولاد سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات

سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات
سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات سادات

صید است که بعد از نماز است و در آن مهم صلوات بر محمد و آله است
 بود که گفته است این صید در وقت نماز است (استند صاف) و گفته است
 صید است که در وقت نماز است و در آن مهم صلوات بر محمد و آله است
 بر مکتب ایدی. هفتاد و دو صید اعتبار است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی

بر مکتب ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی
 است که آید. بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 روزه دوغری است که در وقت نماز است و در آن مهم صلوات بر محمد و آله است
 بر مکتب ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی
 بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی

بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی
 بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی
 بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی

بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی
 بیست و نه طایفه است و باقی است در وقت نماز بر مکتب ایدی
 اکتفا ایدی. این در صلوات است که در وقت نماز بر مکتب ایدی

فان شمس و مریخ و زحل و ارض و آسمان را آید و اینها در حد فلك كوكب است

اولین دایره است که در فلك كوكب است و در حد فلك كوكب است

عکس اینها به اسم آسمان است و اینها در حد فلك كوكب است

میراثی قاله عقد ... اینها در حد فلك كوكب است

صرفت محسوس اولین و اولین است که اینها در حد فلك كوكب است

یا قیاس ... اینها در حد فلك كوكب است

در لغت عربی تأییدی آورده ... اینها در حد فلك كوكب است

اینها در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

تکلیف اینها در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

در حد فلك كوكب است ... اینها در حد فلك كوكب است

Bogazici Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerde İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

ÖGNIST0102901